

WWF

БРОШУРА

UA

2014

Збереження бурого ведмедя

БУРИЙ ВЕДМІДЬ ЯК ДОРОГОЦІННІСТЬ КАРПАТСЬКИХ ГІР

Редактори: Анка Джеорджеску, Андрій-Тарас Башта, Богдан Проць

Графічний дизайн: Екусон Студіо, Ключ-Напока

Видавництво: Студіо Імпресс Дизайн, Ключ-Напока

Фотографія на першій обкладинці: David Lawson, WWF UK

Цитування: Джеорджеску А., Башта А.-Т., Проць Б. Бурий ведмідь як дорогоцінність
Карпатських гір. – Байа Маре, Румунія, 2014.- 34 с.

© WWF Румунія & РахівЕкоТур Україна, 2014.

Використання й відтворення цього матеріалу допускається та заохочується за умови
зазначення джерела

ЗМІСТ

ПРИМІТКА ДО ВИДАННЯ	2
---------------------	---

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
---------------	---

БУРИЙ ВЕДМІДЬ	4
---------------	---

Розміри ведмедя	6
-----------------	---

Яка вага?	6
-----------	---

Чи дійсно бурий ведмідь має бурий колір?	7
--	---

Кінцівки	8
----------	---

Зуби	10
------	----

Зір	10
-----	----

Слух	11
------	----

Нюх	11
-----	----

Вік	11
-----	----

ЗИМОВИЙ СОН ЧИ СПЛЯЧКА?	12
-------------------------	----

ВЕДМІДЬ СЕРЕД СВОЇХ	14
---------------------	----

Розмноження та цінні стратегії природного виживання	16
---	----

ЧИМ ХАРЧУЄТЬСЯ ВЕДМІДЬ?	18
-------------------------	----

ХВОРИЙ ВЕДМІДЬ	19
----------------	----

Скажений звір чи хвора тварина?	20
---------------------------------	----

ВЕДМІДЬ І ЛЮДИНА	22
------------------	----

Зустріч з ведмедем	24
--------------------	----

Полювання та браконьєрство	25
----------------------------	----

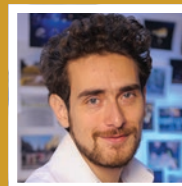
ДЯКУЄМО ТОБІ, БАРДИУ!	26
-----------------------	----

ПРИМІТКА ДО ВИДАННЯ

Текст цього посібника ґрунтується на адаптованій для широкого кола читачів роботі Леонарда Берецкі «Бурий ведмідь – біологія, екологія та поведінка».

Леонард Берецкі закінчив Інститут мисливства та біології хребетних факультету лісового господарства Сопронського Західного університету (Угорщина) і є аспірантом цього ж університету за спеціальністю „екологія та етологія бурого ведмеда”. Леонард також є засновником Реабілітаційного центру ведмедів-сиріт у горах Гашмаш області Гаргіта (Румунія), який від часу заснування у 2004 р. є єдиним такого роду центром у Європі. Починаючи із 2013 року WWF Румунія разом з Ursus Breweries вважають за честь (наскільки це можливо) підтримувати цей центр, щоб ведмеді-сироти були врятовані та повернені у їх природне середовище проживання.

За підтримку, надану для випуску цього посібника, дякуємо нашим партнерам із правобережжя Тиси, організації РахівЕкоТур з України та Мігаю Попу, експерту зі збереження великих хижаків, члену Асоціації з питань збереження біорізноманіття, м. Вранча.

Для WWF Румунія бурий ведмідь є пріоритетним видом не тільки через те, що він - найулюбленіший і найважливіший мешканець наших лісів, але й тому, що його присутність є основним показником здоров'я лісу.

Магор Чібі

ДИРЕКТОР ПРОГРАМИ WWF РУМУНІЯ

ВСТУПНЕ СЛОВО

Бурий ведмідь завжди викликав захоплення в людей своєю величчю та силою, його образ ще з давнини зберігся у легендах й обрядах людей. Вони впродовж тисячоліть навчилися поважати його та уживатися з ним. Все ж таки знання про цей вид є поверхневими, а в більшості випадків ще й помилковими. Досліджень у цій сфері досить мало, а відсутність інформації про поведінку ведмедя призвела до формування серед людей негативного іміджу про нього.

Досвід свідчить, що знання про цей вид не є глибокими навіть у тих людей, які частіше мають справу з ведмедем і середовищем його існування, зокрема у мисливців, лісників або у працівників природоохоронних територій. Тому наступні рядки призначені для всіх нас і ми сподіваємося, що тут Ви знайдете важливу інформацію про біологію, екологію та поведінку найбільшого хижака Європи.

Команда проекту

«Відкриті кордони для
ведмедів у Румунських та
Українських Карпатах»

БУРИЙ ВЕДМІДЬ

Бурий ведмідь (*Ursus arctos*) є найбільшим хижаком Європи, належить до ряду хижих Carnivora (ссавці-хижаки з гострими зубами, добре розвиненими іклами та наявними корінними зубами) і родини Ursidae (великі важкі хижаки, стопохідні з дуже сильними кігтями і коротким хвостом).

У народі склалася думка, що у горах Румунії чи України існують два види цього ссавця: так званий „ведмідь-мурахоїд” і „ведмідь звичайний”. Насправді ж „ведмідь-мурахоїд” – це той самий бурий ведмідь, лише молодий чи менших розмірів, який, через свій незначний „життєвий досвід” (що дає йому більшої сміливості) частіше з’являється на відкритих ділянках, руйнуючи мурашники.

Колись бурий ведмідь заселяв усю Європу, але за останні століття він зник з більшості європейських регіонів. Серед причин зникнення називають наслідки чисельного зростання людського населення, фрагментації оселищ, розвитку сільського господарства та надмірного полювання.

**СЬОГОДНІ, ЗА ВИНЯТКОМ РОСІЇ, ЧИСЕЛЬНІСТЬ
ПОПУЛЯЦІЇ БУРОГО ВЕДМЕДЯ В ЄВРОПІ
СТАНОВИТЬ БЛИЗЬКО 14000 ОСОБИН.**

Сліди, залишені
під час ходьби

РОЗМІРИ ВЕДМЕДЯ

Величина ведмедів – це спірне питання, яке широко обговорюється. Для недосвідченого ока ведмідь виглядає величезним, але, переважно, люди перебільшують, коли говорять про розмір будь-якої тварини, а особливо тієї, що славиться репутацією «велетня».

Біометричні дані відрізняються навіть у фаховій літературі. Ці дані в останніх фахових виданнях вказують, що висота у холці дорослого ведмеда, виміряна від ступні до найвищої точки плеча, становить від 90

до 150 см. Самці переважно є більшими, ніж самки. Довжина тіла вимірюється від верхівки носа до кінчика хвоста, у самок вона становить 150-165 см, а у самців – 170-200 см.

(Mertens, Ionescu, 2000).

ЯКА ВАГА?

Різниця у вазі особин з одного і того ж регіону зумовлена станом здоров'я, віком, умінням віднаходити корм і перетравлювати певні його типи, здатністю уникати або долати певні антропогенні фактори. Існують також сезонні коливання ваги особин, наприклад, пізньої осені (перед заляганням у сплячку) ведмеді важать

більше, порівняно з весняним періодом (перед виходом із берлогів).

Отже, відомі такі параметри: самки: від 100 до 200 кг, самці: від 140 до 320 кг.

(Mertens și Ionescu, 2000).

ЧИ ДІЙСНО БУРИЙ ВЕДМІДЬ МАЄ БУРИЙ КОЛІР?

Забарвлення ведмедів змінюється навіть в однієї особини. Це може бути пов'язане з переходом на іншу стадію зрілості та сезонними аспектами. Під час оцінювання кольору хутра можуть виникати помилки через світлові відтінки або через кут, з якого ми дивимось на тварину.

Переважно змінюється тільки колір захисного хутра (шерсть), а його нижній шар (підшерсток) залишається незмінним. Переважає забарвлення світло-бурого до темно-бурого кольору, а ведмежата можуть мати білу смугу на шиї, яка зникає після першого року життя. Найбільше поширені кольори: бурий або каштановий (41%), світло-бурий або бурий із золотистими відтінками (15%), темно-бурий або шоколадний (39%) і сірувато-бурий або з сіруватими відтінками (5%). Дуже рідко трапляються ведмеді-альбіноси.

(Micu, 1999)

Довжина шерстинок змінюється залежно від сезону. Довжина шерстинок взимку (грудень-квітень/травень) становить 8-9 см на спині й 10-12 см на загривку; влітку (липень-вересень) - 4-6 см.

Фізіологічно нормальна температура тіла ведмеда

становить 36,5-37,5 оС, варіюючи залежно від особини та способу її активності. Температура тіла дещо зменшується вночі або у холодні дні, чи коли ведмідь відпочиває. Під час зимової сплячки вона може знижуватись до 32 оС.

41%

БУРИЙ АБО
КАШТАНОВИЙ

39%

ТЕМНО-БУРИЙ АБО
ШОКОЛАДНИЙ

15%

СВІТЛО-БУРИЙ
АБО БУРИЙ ІЗ
ЗОЛОТИСТИМИ
ВІДТІНКАМИ

5%

СІРУВАТО-БУРИЙ
АБО З СІРУВАТИМИ
ВІДТІНКАМИ

КІНЦІВКИ

Стопохідна хода ведмедя подібна до людської, він ступає на всю лапу. Його кінцівки відіграють важливу роль під час пересування (ходьби, бігу, лазіння, плавання), полювання, живлення, копання, захисту тощо.

Ведмідь має відносно широку п'ятипалу лапу. Задні лапи є ширшими від передніх. Хоча лапи у ведмедя велетенські, він може маніпулювати і дрібними предметами. Кігті вигнуті, не втягуються*, коротші на задніх лапах і довші на передніх. Якщо це потрібно, ведмеді можуть бігти галопом, рідше рисую, ступаючи задньою лапою в слід передньої.

Слід від задніх кінцівок на землі є чітким, подібним до людського, але значно більшим і зі слідами кігтів.

**не ховаються назад або всередину*

ЗУБИ

Зуби ведмедів, поряд з лапами й кігтями, є основною захисною зброєю та інструментами для здобування їжі. Зазвичай, бурий ведмідь не кусає здобичі для того, щоб її вбити, а здушує її між корінними зубами за допомогою масивних і дуже сильних щелепних м'язів.

Зуби у ведмеда широкі, пристосовані до всеїдного харчування. Основна різниця між всеїдними та м'ясоїдними тваринами полягає у формі корінних* зубів,

які у ведмеда є плоскими і широкими, призначеними для пережовування рослинної їжі. Бурі ведмеді мають 42 зуби. Постійні зуби з'являються переважно через два з половиною роки від народження. Характеристики різців, іклів, премолярів і молярів відрізняються незначно у різних особин, що залежить від харчування та регіону.

**корінний: кожен з 4-ох великих кутніх зубів хижаків.*

ВІК

Ведмеді живуть 25-30 років і через це їх зараховують до тварин зі середньою тривалістю життя. Ведмедів можна поділити за такими віковими класами:

КЛАС 0	КЛАС I	КЛАС II	КЛАС III	КЛАС IV	КЛАС V
дитинчата	2-5 років або малята	5-10 років або дуже молоді	10-15 років або молоді	15-20 років або зрілі	20 років і більше

(Micu, 1999)

СЛУХ

Ведмідь володіє чудовим слухом, хоча інформація про це подається переважно у жартівливій формі. Ведмеді чують в ультразвуковому діапазоні 16-20 кГц, можливо і вищому, що допомагає їм під час пошуку здобичі, особливо при пошуку гризунів, що ховаються під землею. Ведмеді можуть розрізнити розмову людей на відстані 300 м і почути звук фотоапарата на відстані 50 м.

ЗІР

Тривалий час вважали, що зір у ведмедів слабкий. Проте нещодавно було доказано, що це не так. Насправді зір у них досить добрий. Очі маленькі, карого відтінку, зіниці круглі, широко розставлені та спрямовані вперед.

НЮХ

Нюх є найважливішим органом чуття ведмедя і, ймовірно, у нього нюх є найбільш розвиненим серед хижаків. Інформація запаху є вирішальною в питаннях захисту чи нападу і для нього є вікном у навколишній світ. Нюх слугує для відшукування пари, визначення присутності людини, інших ведмедів, ведмежат, корму. Ведмідь здатний відчуті сліди людини через 40 годин після того, як вона пройшла.

Голка сосни впала в лісі. Орел її побачив, козуля її почула, а ведмідь – занюхав.

(приказка північноамериканських індіанців)

ЗИМОВИЙ СОН ЧИ СПЛЯЧКА?

Наприкінці осені, після того, як ведмеді накопичили достатні запаси жиру для зимової сплячки, вони залягають у берліг. Зимова сплячка може тривати від 3 до 6 місяців. Ведмеді виривають берліг у землі або роблять його у природних порожнинах під поваленими деревами, у скелях чи дуплах і т.п.

Інколи на землі можна побачити побудований з гілок берліг, подібний на гніздо лелеки. Деякі ведмеді можуть бути активними протягом цілого року за умови достатньої кількості корму. Така поведінка може стимулюватися й штучним підгодовуванням. Тривалість сплячки прямо пропорційна до маси жиру, накопиченого протягом осені, та обернено пропорційна до кількості корму, доступного протягом зимового періоду.

Насправді, зимовий сон – це пристосування до відсутності корму в ту пору року, коли тварина використовує енергію, накопичену у вигляді жиру. Важливо знати, що турбування ведмедя у зимовий період призводить до втрат енергетичних запасів, які йому вдасться відновити, тільки живлячись. У цю пору року природні запаси корму незначні, і для виживання дуже часто „потурбовані” ведмеді змушені його шукати у

населених пунктах або поблизу них.

Зимовий сон або «ведмежа зимова сплячка», як стратегія виживання у холодну пору, дещо відрізняється від власне зимової сплячки. Зимова сплячка характерна для кількох видів ссавців, таких як ховрах, їжак, бабак та інших. Це пристосування, під час якого до можливого мінімуму сповільнюються всі життєві функції: температура, дихальні цикли, пульс, серцево-судинний тиск і тому організм майже не витрачає своїх енергетичних запасів. Тому під час зимової сплячки тварини є дуже вразливими, неспроможними захищати себе чи втікати від ворогів. Вихід тварин зі сплячки – це повільний процес, який потребує певного часу.

Особливість явища «зимового сну» у ведмедів проявляється саме в певних небезпечних моментах. Ведмідь «не дозволяє собі» бути вразливим, коли випадає в такий сон. Його життєві функції лише трохи сповільнюються і тому він має можливість в будь-який момент захистити себе або втекти. Під час зимового сну його серцево-легенева діяльність гальмується значно слабше, ніж у тварин, які впадають у власне типову сплячку.

До найважливіших факторів, які викликають «зимовий сон», належать: зниження температури навколишнього середовища, відсутність корму, випадання значної кількості снігу, наявність шару накопиченого жиру і зменшення тривалості світлового дня. Вихід з берлоги спричиняється аналогічними факторами: збільшення тривалості світлового дня, підвищення температури навколишнього середовища, танення снігів, зменшення енергетичних запасів.

Щоб уникнути турбування, особливо з боку людини, ведмеді інколи долають значні відстані у пошуку спокійних заліснених гірських територій, або майже непрохідних гущавин. Переважно на таких ділянках формується глибокий сніговий покрив, який є однією з перешкод для людей чи інших тварин. Рекомендується, щоб у зимовий період туристи, які вирушають у гори, уникали таких гущавин, особливо схилів південної експозиції. Заготівля деревини чи проведення загінного полювання на таких територіях призводять до переривання зимового сну і виникнення проблем, пов'язаних з ведмедями.

Проблема турбувань у зимовий період є ще більшою у випадку ведмедиць з ведмежатами. Ведмедиця народжує ведмежат якраз у цей неактивний період, у січні та лютому. Хоча при народженні маса ведмежат є досить малою (до 500 г), вони дуже швидко розвиваються завдяки високій поживній цінності материнського

молока. Виробляючи молоко, організм матері у січні-квітні витрачає велику кількість енергії та своїх ресурсів, оскільки самка ще не може кормитись.

Будь-яке турбування у цей період – це додаткова витрата енергії, що призводить до втрати або покидання ведмежат. Будучи дуже маленькими, ведмежата неспроможні йти за мамою, залишаються самі і єдиним порятунком для них, за умови, що їх знайдуть, залишається переселення в реабілітаційний центр.

ВЕДМІДЬ СЕРЕД СВОЇХ

Ведмідь – одинак,
який приєднується до
своїх родичів тільки у
період парування. І все
таки, протягом перших
2-3 років життя,
дитинчата і малята
потребують наявності
«товариша».

У Реабілітаційному центрі ведмедів-сиріт у горах Гашмаш було відзначено, що молоді ведмеді інколи утворюють групи з 8-10 особин, які розпадаються через 2-3 роки. Такі групи разом залягають у сплячку в одній берлозі. В період своєї юності ведмеді живуть разом з мамою. Дво-, рідше трирічні ведмежата супроводжують маму, яка вже має інших новонароджених ведмежат. Стосунки між особинами, переважно дорослими, ґрунтуються на взаємному униканні, за винятком періоду парування. Стаючи дорослими, самці широко розселяються, а самки займають території всередині чи поблизу місць, де мешкає їх мама. Територіальна поведінка* у ведмеда є значно менше вираженою, ніж у вовка чи рисі. Через це ведмеді толерантно ставляться до інших представників свого виду. Також це відбувається навіть у місцях їх зимівлі за умови, коли є достатньо поживи. Відомі випадки, коли на території у декілька сотень гектарів скупчувалось до 80 ведмедів.

(Місу, 2000)

**поведінка, що передбачає маркування та охорону певної «території» від інших особин цього ж виду.*

РОЗМНОЖЕННЯ ТА ЦІННІ СТРАТЕГІЇ ПРИРОДНОГО ВИЖИВАННЯ

Бурий ведмідь стає статевно зрілим досить пізно. Самки вперше народжують у 4-6 років і приводять у середньому 1-4 ведмежат. Парування відбувається раз у два роки у травні-червні. Ведмідь – це полігамний вид, самець за весь період розмноження може спаровуватися з кількома самками.

Після запліднення ембріон розвивається до стадії бластули*, а потім розвиток припиняється до кінця листопада, коли відбувається імплантація та ембріон починає розвиватися далі. Таке явище спостерігається також й для інших лісових тварин, наприклад козулі. Це є своєрідною стратегією природи для збільшення ступеня виживання дитинчат. Якщо б ембріон після

запліднення розвивався безперервно, то ведмежата народжувалися б у період з несприятливими погодними умовами і недостатньою кормовою базою. У більшості випадків це призвело б до втрати ведмежат. Але завдяки явищу затриманої імплантації ведмежа народжуються саме тоді, коли природа оживає – навесні. Реальний період вагітності триває 6-8 тижнів.

Ведмежата народжуються у берлозі під час зимової сплячки, в січні-лютому. Це також є стратегією пристосування виду до виживання у несприятливих умовах існування. Оскільки новонароджені дитинчата є надзвичайно вразливими, нездатними самостійно пересуватися. Для ведмедиці простіше втримати їх у добре прихованому берлозі. В цей період також дорослі ведмеді перебувають у берлогах, а тому ризик нападу самця з наміром убити ведмежат є досить незначним.

Оскільки вигодовування ведмежат відбувається в ту пору року, коли ведмедиця не може себе прокормити, природа компенсувала це іншою адаптаційною стратегією: величиною новонароджених малят. Їх вага становить близько 0,5 кг, але вони дуже швидко ростуть, набираючи по 70 г/день завдяки поживності ведмежого молока. Ведмежата покидають берліг у квітні-травні.

**стадія розвитку ембріона ссавців, у якому він виглядає як порожнина, оточена клітинами.*

Це період, коли самка особливо піклується про них і водить їх максимально безпечними стежками, намагаючись уникнути зустрічі із дорослими самцями, що здатні вбити ведмежат з наміром примусити ведмедицю до спарювання. Ведмежата стають самостійними на другий рік життя.

Після того, як самка покидає ведмежат у 1,5-2 роки, вони повинні піклуватися про себе самі. Це дуже складний період їхнього існування. Оскільки життєвий досвід ведмежат є ще недостатнім, вони можуть потрапляти на небезпечні для них території, такі як населені пункти, стійбища, сміттєзвалища. Тут вони можуть стати жертвами нападів собак або автодорожніх аварій. Це явище є одним серед важливих, що регулюють чисельність ведмедів.

(Bereczky, 2010).

ЧИМ ХАРЧУЄТЬСЯ ВЕДМІДЬ?

Ведмеді є всеїдними* тваринами, маючи для такого раціону відповідні зуби. Зуби ведмеда вказують на те, що його харчування складається з рослинної їжі та безхребетних. Навесні або на початку літа він живиться рослинами та їх бруньками.

Влітку і на початку осені - грибами, фруктами та ягодами (малиною, чорницею, яблуками, сливами, грушами). Пізно восени і взимку ведмеді їдять жолуді та горіхи. Комахи, а саме Hymenoptera (мурахи, бджоли, оси), є для ведмедів важливим сезонним кормовим ресурсом.

Через високий рівень засвоєння та завдяки значній поживній цінності, ведмідь надає перевагу м'ясу тварин чи їжі з годівниць. Власне комплексне харчування, поряд з фізичною статуєю, зробили з ведмеда особливу тварину, відмінну від інших хижаків. Всеїдна система харчування, яка дозволяє йому перетравлювати корм тваринного і рослинного походження, допомогла йому набути надзвичайної екологічної пластичності, тобто

ведмідь з легкістю може переходити до їжі, яка в певний момент є найдоступнішою.

Ось чому ведмеді заселили всі типи оселищ, починаючи від тундри і аж до пустелі Гобі. Цей рівень підвищеної адаптації доповнюється й надзвичайними фізичними властивостями, зокрема сильними м'язами, які дають змогу одним ударом убити бика, також умінню стояти на двох ногах і водночас використовувати передні кінцівки, як «руку», долонею передньої лапи з пальцями, що володіє хапальними рухами.

Також ведмідь відрізняється великими та сильними зубами, хорошим зором, слухом і нюхом. Це рідкісна комбінація у тваринному світі і єдина у світі серед великих хижаків. Незважаючи на вагу свого тіла, ведмідь здатний вилізти на дерево без гілок так само як кіт, а також розвинути таку швидкість, що може наздогнати коня.

**здатні споживати як рослинні так й тваринні корми*

ХВОРИЙ ВЕДМІДЬ

Так, як і ми, ведмідь відчуває біль, хоча ні стимули, які його спричиняють, ані реакцію на них не можна порівняти з людськими.

Тривалий біль спричинює дратівливість і ведмеді стають агресивними як людей та й до інших ведмедів. Найчастіше біль спричинена такими проблемами як:

**НАЙЧАСТІШЕ БІЛЬ
СПРИЧИНЕНИЙ
ТАКИМИ
ПРОБЛЕМАМИ ЯК:**

АБСЦЕСИ

ведмеді стикаються з більшими, ніж інші тварини проблемами із зубами через багату на цукор їжу, якій вони надають перевагу

СУТИЧКИ

з ворогами або іншими ведмедями

ПОРАНЕННЯ

викликані зброєю або пастками

ВНУТРІШНІ

паразити (плоскі черви)

ВТРАТА

зубів у зрілому віці

СКАЖЕНИЙ ЗВІР ЧИ ХВОРА ТВАРИНА?

Анка Джеорджеску

ПРЕС-СЕКРЕТАР
WWF РУМУНІЯ

із використанням при описі ситуації виразів на зразок «оскаженілий хижак», «звір-убивця», «ворог людини» призводить до агресивного, а іноді жорстокого ставлення людини до хворої тварини, що посилює у неї страждання та страх. Перебільшена реакція, а також галаслива й агресивна поведінка можуть обернутися проти людини, оскільки загнаний у кут ведмідь може стати ще більш непередбачуваним і небезпечним. Ми повинні знати, що хворий або ймовірно хворий звір загине в будь-якому випадку. Отже, урівноважена поведінка і передача справи компетентним особам, що розуміються на цьому та мають право втручатися, призведе до того, що звичайна людина зможе попередити зайві нещасні випадки, зараження інших тварин, потерпілих від нападу хворого ведмеда, а також появу людських жертв.

Ведмідь може захворіти на сказ, якщо їстиме заражену падаль або в інших, звичайних для природи, випадках.

Сказ – це гостра вірусна інфекційна хвороба (менінгоенцефаліт), що зумовлюється вірусом сказу. Вона відома ще під назвою гідрофобія і впливає на нервову систему, як людей, так й тварин. Так, ведмідь, заражений вірусом сказу, є хворою твариною, а його агресивність у цьому стані є симптомом захворювання.

У засобах масової інформації надмірне повторення тривожних новин і розбурхування громадської думки

”

Леонардо Берецкі

Сказ не є таким небезпечним захворюванням, як про нього вважають більшість людей.

Випадки появи сказу у ведмедів спостерігалися надзвичайно рідко. Навіть коли подібний випадок стається, то з певністю не можна сказати, що мова йде

саме про сказ. Зараження вірусом відбувається внаслідок укусу ведмедя зараженою твариною. Вірус сказу передається через слину та інші виділення організму. Проте цей вірус є настільки слабким, що він гине через 1-2 години після смерті тварини, а це означає, що вірус у падалі, зараженої сказом, не здатний до зараження. Ось чому ймовірність того, що ведмідь матиме справу з падаллю, зараженою ще поки активним вірусом сказу, є досить малою і вважається незначною.

ВЕДМІДЬ І ЛЮДИНА

Бурий ведмідь, поряд з людиною, перебуває на вершині трофічної піраміди. Можна стверджувати, що ведмідь і людина конкурують щодо кормової бази та оселищ, де вони проживають разом. (Chiriac et al, 2010)

У давнину ведмідь був небезпечним для людини, якій рідко вдавалося його перемогти. Але з технічним розвитком і вдосконаленням зброї ситуація змінилась і людина часто має істотні переваги, якщо говорити про ресурси захисту чи нападу. Виникнення конфліктів між людиною та ведмедем не може бути спричиненим виключно одним або іншим. Ні людина, ні ведмідь не виступають тільки в якості нападника або того, на кого нападають. Але спільне використання однієї території людиною й ведмедем можуть бути причиною конфліктів.

(Pop, 2011)

Ведмідь легко привчається здобувати корм там, де це можна зробити без особливих зусиль, інколи «там» означає: ферми свійських тварин, сільськогосподарські угіддя, вулики, фруктові сади або контейнери з відходами, залишеними поблизу лісу.

(Chiriac et al, 2010)

Критичним періодом щодо нанесення шкоди свійським тваринам є липень-вересень. Навіть нападаючи, хижак дотримується максимальної безпеки, тобто зберігає можливість швидко втекти. Дуже рідко напади відбуваються на відкритих територіях, на територіях понад 1000 м від лісу чи на зарослих ділянках.

(Pop, 2011)

Конфлікти між людиною та ведмедем посилюються або навіть спричинені деякими людськими помилками. Ми стали свідками посилення діяльності людини в лісі,

зокрема лісозаготівля, збирання ягід й грибів, поїздки туристів на квадроциклах або мотоциклах, некерований туризм, розвиток і розбудова туристичних зон тощо. Усі разом, вони залишають багато шуму, сміття та нові запахи для ведмедя. Ведмідь змушений звикати до цього та починає зближатися з людиною, якої він до цього часу боявся й уникав.

Описуване явище є природною реакцією на зміни, спричинені людиною у природі. Якщо ми перебуваємо в оселищах природних видів тварин (заліснені території, зарості, осипи гірських порід тощо), то важливо поводитись адекватно, оскільки ці тварини можуть тут відпочивати протягом дня. Якщо ми хочемо уникнути зустрічі з ведмедем, не потрібно сильно шуміти. Проте потрібно повідомляти про свою присутність, спокійно розмовляючи один з одним або регулярно плескаючи в долоні. Органи чуття у ведмедя сильно розвинуті, тому нас він запримітить швидше, ніж ми його. Гучні крики можуть тільки роздратувати ведмедицю з ведмежатами, а напад, спровокований бажанням захистити своїх дитинчат, може призвести до нещасного випадку.

ЗУСТРІЧ З ВЕДМЕДЕМ

Ведмідь нападає на людину тільки тоді, коли йому здається, що це єдиний спосіб виходу із ситуації, яка незнайома і його сильно лякає. Це стається у тих випадках, коли: ми наближаємося до малят ведмедиці; зустрічаємо ведмедя до того, як він помітить нас; також інколи, коли він охороняє пійману здобич або здобич, яку закопав у землю. Навіть у цих випадках напад є короточасним з наміром відігнати чужинця, а не покарати його, як часто вважає людина. Однак, незалежно від наміру, напад ведмедя може мати драматичні наслідки.

Якщо ми помітимо ведмедя, який нас теж помітив завчасно, нам необхідно спокійно піти в іншому напрямі. Ведмідь переважно теж буде намагатися уникнути зустрічі. Не можна лягати на землю і прикидатися мертвим. Набагато дієвіше буде, спокійно і швидко відступаючи, показати, що у Вас немає наміру нападати на нього, на ведмежат або відбирати здобич. Ведмеді надзвичайно розумні тварини та відразу зрозуміють ситуацію, яка склалась. Якщо з певної причини ведмідь усе таки рухатиметься у Вашому напрямі, слід залишити якусь свою річ (рюкзак, одяг тощо) і продовжувати віддалятися від нього. Тварина затримається, нюхаючи річ, а Ви виграєте час, щоб утекти.

ПОЛЮВАННЯ ТА БРАКОНЬЄРСТВО

Людина постійно прагнула домінувати над ведмедем або перемогти його. Убивство ведмеда було ознакою хоробрості в минулому чи навіть й тепер. Найсуттєвішою різницею між минулим і теперішнім є те, що сьогодні ведмідь є видом, який перебуває в Європі здебільшого під охороною, що передбачає заборону полювання на нього у певних регіонах. Мисливство як спосіб управління популяціями ведмеда, є інструментом, за допомогою якого «проблемні» особини можна знищити (на мові мисливців - «вилучити»).

Деякі конфліктні випадки вирішуються місцевими жителями. Так, браконьєри в лісі часто встановлюють петлі. Ведмеді або інші види тварин, що потрапляють у таку петлю, гинуть через тиждень або декілька тижнів у важких муках від голоду й спраги. Важливо знати, що такі вчинки є кримінальними злочинами і негідними людини. Вони ніяк не вирішують конфлікт. Існує ряд інших ефективних та гуманних способів без жертв, за допомогою яких люди можуть охороняти свої посіви або захищати свійських тварин. Перелічуємо декілька з них: електрична огорожа, мобільні та гнучкі додатки до звичайної огорожі (наприклад, кольорові стрічки), пастуші собаки, людська охорона.

ДЯКУЄМО ТОБІ, БАРДИУ

Костел Букур

КЕРІВНИК ВІДДІЛУ ЛІСІВ
І ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ,
WWF РУМУНІЯ

Основним заходом транскордонного проекту «ВІДКРИТІ КОРДОНИ ДЛЯ ВЕДМЕДІВ У РУМУНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ», у рамках якого розроблений цей посібник, був відлов і моніторинг п'яти бурих ведмедів. В одному із таких заходів брав участь також Костел Букур, керівник відділу лісів і природоохоронних територій Дунайсько-Карпатської програми WWF:

„Відколи я себе пам'ятаю,
я бачив кілька ведмедів.
Проникаючи всередину
лісу, я взагалі не хвилююсь,
оскільки знаю, що ведмеді
мене відчують здалеку і не
звертають на мене уваги. І
хоча це було добре мені відоме
місце, цього разу все сталося
по-іншому. Телефонний дзвінок
о 12.30 повідомив мені, що
ведмідь знаходиться у клітці
у Бардиу (кілька кілометрів
угору за течією по долині
Васера). Через годину з різних
куточків країни ми їхали до
цього місця.

Прибувши до залізничної
станції о 23-й годині і завдяки

Богдан Проць

МЕНЕДЖЕР ПРОЕКТУ В УКРАЇНІ,
ОРГАНІЗАЦІЯ РАХІВЕКОТУР,
КООРДИНАТОР WWF В УКРАЇНІ

Україна є воротами між південною та північною Європою для переміщення бурих ведмедів. Чому ми поважаємо бурого ведмедя і працюємо для збереження цього виду? Тому, що бурий ведмідь є ключовим видом, коли мова йде про збереження ландшафтного різноманіття Карпат. Він є частиною нашої культури й духовності. Цей вид допомагає екосистемі Карпат бути більш функціональною здоровою. Це вид, який підтримує розвиток сільського й лісового господарств без виснаження природних ресурсів та знищення навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

Pop, Ioan Mihai, Bereczky, Leonardo, Chiriac, Silviu, „Reabilitarea și monitorizarea puilor de urs orfani sau abandonati”, InfoMediu Europa, nr. 1 (37), 2009

Bereczky, Leonardo, Pop, Ioan Mihai, Chiriac, Silviu, „Studii legate de ecoetologia ursului brun (*Ursus arctos*) bazate pe monitorizarea posteliberatorie a puilor de urs orfani reabilitați”, Studii și comunicări din seria Științele naturii, vol. X-XI, 2010

Bereczky, Leonardo, Pop, Ioan Mihai, Chiriac, Silviu, „Home range-ul și habitatul utilizat al unor exemplare de urs reintroduse în habitatul natural”, Hubertus, nr. 2, 2010

Pop, Ioan Mihai, „Ursul brun, de la conflict la conservare”, Sfântu Gheorghe, 2011

Bereczky, Leonardo, Pop, Ioan Mihai, Chiriac, Silviu, „Trouble-making Brown bear *Ursus arctos* Linnaeus”, 1758 (Mammalia: Carnivora)-behavioral pattern analysis of the specialized individuals, Travaux du Muséum National d'Histoire Naturelle Grigore Antipa, vol.54 (2), 2011

Bashta A.-T., Potish L. „Mammals of the Transcarpathian region” – Lviv, 2007. – 260 p.

Delegan I.V., Luschak M., Delegan I.I. „Dynamics of brown bears in the Ukrainian Carpathians” // Scientific Proceedings of the Lviv Forestry University. – Lviv, 2011. – № 21/08. – P. 16-24

Dovhanych Y. „Populations of large carnivores (bear, wolf, lynx) in the Carpathians and role of Carpathian Biosphere Reserve for their protection” // Scientific Proceedings of the State Museum of Natural History. – Lviv, 2004. – 20, – P. 51-58.

Zingstra H.L.; Seffer J., Lasak R., Guttova A., Baltzer M., Bouwma I., Walters L. J., Smith B., Kitnaes K., Predoiu G.E., Prots B., Sekulic G. „Towards and ecological network for the Carpathians” – Wageningen, 2009. – 70 p.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ ТА ПОСИЛАННЯ:

www.carnivoremari.ro

www.openbordersforbears.org

www.biodiversitate.ro

www.wwf.ro

www.panda.org

*[www.ec.europa.eu/
environment/life/](http://www.ec.europa.eu/environment/life/)*

Програма прикордонного співробітництва ЄІСП
Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна

Проект впроваджується Мармароською філією WWF-Румунія та українською громадською організацією «РахівЕкоТур» у рамках Програми прикордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 із бюджетом 937,834 євро, які надані цій Програмі у рамках Інструменту європейського сусідства і партнерства. Програма має намір активізувати екологічну, соціальну та економічну співпрацю між Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями України та прилеглими територіями Угорщини, Румунії та Словаччини. www.huskroua-cbc.net

Програма фінансована з фондів
Європейського Союзу

Європейський Союз – це 28 країн, які вирішили об'єднати свої уміння, ресурси і долі. Протягом останніх п'ятидесяти років вони спільно будували зону стабільності, демократії та сталого розвитку, зберігаючи культурну різноманітність, толерантність та індивідуальну свободу. ЄС бажає поділитися своїми досягненнями і цінностями з державами і народами, що знаходяться за його межами. Виконавчим органом ЄС є Європейська Комісія. Даний матеріал розроблений за підтримки ЄС, але не обов'язково відображає його офіційну позицію. www.europa.eu

Наша мета:

зупинити деградацію природних екосистем планети та побудувати майбутнє, у якому людина та природа будуть жити у гармонії.

panda.org

ГО «РахівЕкоТур» (відділ WWF)
вул. Вербник 152/5, м. Рахів 90600
Закарпатська область, Україна
+380 672 595 996 | bohdan.prots@gmail.com

© 1986 "Панда" є символом WWF - Всесвітнього фонду природи

© "WWF" є зареєстрованим товарним знаком Всесвітнього фонду природи.